

Necròpolis de l'Edat del Ferro a l'Alt Duero

Introducció

Per un perfecte coneixement de les necròpolis del curs alt del Duero seria essencial fer una descripció detallada de cadascuna d'elles, fet que portaria una extensió molt gran de treball; així, és millor escollir-ne unes poques d'entre totes – en concret n'he escollit tres – que serviran per representar el conjunt funerari de la zona.

Els jaciments triats són els anomenats Osma, la Mercadera i Ucero. Aquests tres defineixen un triangle en la zona que comprén precisament el territori d'aquesta corba que fa el Duero en el seu naixement. N'hi ha d'altres cementiris, com per exemple la Requijada de Gornaz, Calatañazor, Lara de los Infantes i d'altres, però no s'escauen tant a les intencions d'aquest treball.

Així doncs, ens endinsarem en cadascun d'aquests tres jaciments per tal d'analitzar els seus continguts i les diferents troballes que s'han descobert.

Distribució geogràfica

El curs alt del Duero travessa la província de Sòria per dues regions naturals ben definides. La primera s'estén desde el seu naixement, als peus de l'Urbión. fins molt a prop de la capital, per on el riu passa rapidament, ja que es troba encaixat entre valls estretes i rep molt de cabal dels afluents de les serralades. En aquesta area es troben molts *castros*, com els de el Royo, Langosto i Hinojosa.

La segona regió s'inicia a prop de Numància, on el riu canvia el seu curs oriental i desvia el seu camí cap a l'oest. A pocs kilòmetres de Sòria s'encaixa en una plana argilosa que el mateix riu s'ha encarregat d'omplir al llarg dels milennis amb les seves deposicions. En aquesta zona el cabal és més pausat. Aquesta conca sedimentària l'enmarquen pel nord les estribacions meridionals del Sistema Ibèric; pel sud, els pàrams de la Serralada de Pela i les muntanyes de Barahona, que serveixen de línia divisòria de les valls del Duero i del Tajo.

Els principals afluents del riu per l'esquerra són Escalote, Caracena i Pere; per la dreta Izana, Fuentepinilla i Ucero formant petites valls transversals de característiques similars al del curs principal.

Sobre el pla (**fig. 1**), s'observa que els cementiris s'estenen per dues subregions ben diferenciades. la primera es situa en l'extrem sud del territori. És la zona d'altres parameres que, com hem indicat, serveix de divisòria d'aigües, allí on es troben les necròpolis d'Aylló, Carratiermes, alpanseque i la suposada de Retortillo.

La segona ocupa la plana sedimentària pròpiament dita; és a dir, la plana argilosa que s'estén a ambdós marges del Duero i els seus afluents principals, si bé s'ha de matitzar que tots els jaciments s'ubiquen al nord de la línia del riu, pel seu propi marge dret o per les valls dels seus tributaris com l'Ucero. Les necròpolis de la zona són : la Requijada a Gornaz, la Revilla de Calatañazor, la Mercadera, Osma, San Martin d'Ucero i les suposades d'Osonilla, l'Olmeda i Quintanas de Gornaz.

La primera de les subregions se situa per sobre dels 1000 metres d'alçada. És un territori de relleu lleugerament abrupte i clima extremat. La segona oscil·la entre els 700 i 900 metres, amb un clima més suau i un perfil pla. A la part Nord s'interrelaciona amb les estribacions meridionals del Sistema Ibèric, situant-se en aquest alguns establiments, que, en determinades ocasions, s'associen a necròpolis, com succeeix en el cas d'Ucero.

La Mercadera (Soria):

Organització social i distribució de la riquesa a una necròpolis cel·tibèrica.

Introducció

La Mercadera constitueix un dels cementiris cel·tibèrics millor coneguts a l'actualitat. Excavat i publicat per B. Taracena, aquesta excavació ofereix una gran quantitat de documentació constituïda no només de dibuixos o fotografies dels materials, sinó que també presenta un inventari senzill dels aixovars de les tombes menys significatives.

El mateix Taracena individualitzà la totalitat de 99 enterraments. Tenint present que un d'aquests és doble, la xifra augmentaria fins arribar a 100 en una superfície irregular que no arriba als 1500m². A la necròpolis no pot determinar-se un ordre en la disposició de les tombes (**fig.2**), amb una absència clara de carrers i esteles.

El ritual documentat consisteix a depositar les restes incinerades del difunt, ja sigui en un petit forat, o, en comptades ocasions, en una urna cinerària. Aquestes restes cremades de l'individu solien anar acompanyades de la resta de l'aixovar.

L'anàlisi dels diferents elements que composaven aquests aixovars que acompanyaven al mort, i especialment els localitzats a Mercadera, permet diferenciar dos grans grups. Aquests no han estat sotmesos a estudis antropològics, però responen a una caracterització basada en la presència d'armes, adorns espiraliformes i braçalets. L'associació dels elements amb els seus difunts amos es realitza fent una generalització.

Així, les tombes amb armes aniran associades a restes masculines i les de braçalets i articles d'adorn, amb les dones. Amb aquesta diferenciació, tenim com a base en Taracena.

La distribució de la riquesa a aquestes necròpolis constitueix també un factor d'estudi, juntament amb l'anterior de diferenciació sexual. Aquesta distribució es realitza un cop fet el recompte d'elements que componen l'aixovar. Així, trobarem diferents tipus de material en aquesta necròpoli relacionats amb el factor riquesa: ganivets, tisores, fíbules, escuts, espases, vaines, talahís etc. La majoria d'aquests elements han estat contabilitzats segons el nombre que s'ha trobat.

En relació a la diferenciació sexual, la riquesa també es reparteix. Les tombes masculines presenten un nombre més alt d'elements (entre 3 i 5 elements), essent també les més abundants. En canvi, les femenines (amb un sol element) veuen créixer el nombre d'enterraments, enfront una mínima part que gaudeix d'un aixovar de plata, compost de 5 elements.

L'observació a Mercadera de la distribució de la riquesa, ens porta a la conclusió que hi ha un 10% de tombes riques, relacionades amb elements com l'espasa. Així i tot, només un 18% d'enterraments no disposen d'un aixovar armamentístic, fent d'aquesta necròpolis quelcom fora del normal per l'època del Ferro.

Els aixovars armamentístics de la Mercadera són composts principalment per l'espasa, la llança (de vegades amb taló o regató), i l'escut.

En el cas de l'armament defensiu no es té constància, probablement per la poca resistència dels materials que es fan servir per a la seva elaboració. Al conjunt d'aquesta informació es denomina *panoplia*, que vindria a ser aquelles tombes que tenen tots els elements.

Els aixovars

Entre els elements més destacats de la panoplia trobem l'espasa. A la Mercadera és de dos tipus: de frontó i

d'antenes. Les espases i els punyals es presenten com un possible indicador del nivell social del seu posseïdor, ja que aquestes es troben més comunment en les tombes amb més abundància d'elements. També pot associar-se a la inexistència de decoració niellada a les espases de la Mercadera, com la que presenten les provinents de la Meseta. Així, aquesta valoració social de l'espasa no ha pogut analitzar-se ni proposar una jerarquització a les tombes de la necròpolis.

Un altre element a destacar són les puntes de llança, que formaran part imprescindible de l'equipament armamentístic. Això no només es deu a la seva abundància (31 de cada 44 tombes), sinó que es proposen com un element associat a tots els altres que formen la panoplia. Amb aquest element no se li pot imposar una estandarització relacionada amb la mida, ja que aquesta no serveix en tant que la troballa de les puntes de llança més grans o més petites és indiferent a les tombes. Així doncs, direm que aquesta diferència de la mida ve donada per la potència física o l'edat de l'individu que la posseïa.

Pel que fa als escuts, fets de fusta, se'ls identifiquen diferents peces de ferro, interpretades com elements de fixació. Els diferents tipus de subjecció documentats mai es troben junts en una mateixa tomba. Això ens permet posar de manifest una tipologia diferent no només en elements de subjecció, sinó també en diferents formes d'escut, potser circulars. Els escuts apareixen associats, com en el cas de les puntes de llança, a tots els elements de la panoplia, com un element clarament defensiu.

Els elements d'ornament, amb l'excepció de les fíbules i de les sivelles dels cinturons, els trobem a les tombes en companyia d'armes en ocasions comptades. Però no és així en el cas dels guarniments amb espirals, que en alguna ocasió es relacionen amb enterraments amb armament. Els braçalets també s'associen amb d'altres elements i es troben en aquest cas amb armes. Els motius d'aquesta combinació es troben potser relacionats amb l'edat del individu o el paper que aquests exercien a la societat. No totes les dones podien gaudir d'aquests ornaments, ja que la seva possessió era fortament restringida a un nucli reduït.

Les sivelles dels cinturons no acostumaven a ser un element freqüent a les tombes, i acostumaven a trobar-se a les tombes amb armes. En canvi, les fíbules apareixen tant en tombes d'armament com en les considerades com femenines. Normalment apareix un exemplar per tomba, però s'ha de tenir present la diferenciació entre els dos tipus de tomba. Aquesta radica en l'escassetat a les femenines, mentre que en les de guerrer es podia fins i tot triplicar el nombre de fíbules trobades.

Una sorpresa se'ns presenta amb una escassetat d'atuell de ceràmica a les tombes de la Mercadera. Només han estat enregistrats uns 15 exemplars, amb una funció funerària. D'aquests quinze, set es troben a tombes de guerrers, només una a una tomba femenina. I de les altres set, cinc formen l'únic element documentat i les altres dues són de difícil atribució. Aquests atuell van relacionats amb enterraments de riquesa, tot i aparèixer en tombes amb quatre elements.

La distribució dels metalls a les tombes també és a motiu de comentari. El ferro apareix majoritàriament a les tombes de guerrer, degut a la quantitat d'armes. A les tombes femenines s'atribueix la seva presència a les pulseres, fíbules i ganivets. El bronze constitueix l'element fonamental en l'elaboració de la majoria dels objectes d'ornament que es troben a la Mercadera. La plata, en canvi, apareix en aixovars exclusius d'aquest metall. Només es troba present a tombes femenines. Es classifica també com el metall revelador del nivell social de l'individu, en aquest cas de la dona.

Cronologia

A l'hora d'establir una cronologia, se'ns presenta la dificultat d'oferir unes dates absolutes per aquesta necròpolis de la Mercadera. Resulta molt difícil, ja que és una problemàtica constant en la datació de la totalitat de les necròpolis celtibèriques.

Segons les fíbules de la necròpolis, es podria dir que pertany al segon quart del segle VI a.C. Segons J.L.

Argente, aquestes fíbules contribuirien a la datació de la necròpolis, però podrien fer variar la mateixa segons la tipologia de l'element.

Així, la data abraçaria entre el segle IV a.C., moment en el que es troba en ple desenvolupament, fins al segle VI a.C. Al mateix segle IV a.C. corresponen les espases d'antenes, els escuts, les llances, així com la majoria dels útils de feina, els punyals amb pom de frontó.

Altres elements com els ganivets, les puntes de llança, els braçalets, adorns espirals, presenten una cronologia més àmplia. Les restes de ceràmica també s'inclourien en aquest segle, pel que fa a les de torn i decorades; les fetes a mà i sense decoració, les situarem cap al segle V a. C..

Les fíbules de plata que han estat trobades donen lloc a confusió, ja que el seu estudi demostra que pertanyen al segle II–III a. C., fet que no coincideix amb la cronologia general de la necròpolis i que porta a dues conclusions: La primera reafirmaria el fenomen de la reutilització de les necròpolis per a dipositar noves restes en diferents períodes. La segona rebutjaria aquesta datació aventurada i les inclouria en el segle IV a. C..

Demografia

El càlcul demogràfic a la necròpolis de la Mercadera s'enfronta amb diverses dificultats en la seva determinació. Resulta difícil establir el nombre exacte i fins i tot l'aproximat de la població que habita una comunitat. Primerament, ha de ser només una la que composi la necròpolis i no la barreja de diferents. També és necessari que estiguin enterrats tots els membres de la comunitat en una mateixa necròpolis, quelcom realment difícil d'esbrinar. La base d'aquestes premisses es aconseguir una excavació completa de la necròpolis, per tal de poder fer una anàlisi en profunditat.

Al cas de la Mercadera, s'han posat d'acord en establir uns valors prefixats per tal de facilitar la determinació de la població. Així, es determina el nombre de tombes com un equivalent a l'esperança de vida d'aquesta comunitat.

La duració de la necròpolis seria l'altra variable a tenir en compte. Per tant, establirem una esperança de vida que s'haurà de relacionar amb la duració de la Mercadera que es calcula entre el segle VI a. C., fins al segle III a. C., és a dir, uns 300 anys aproximadament.

Les xifres que resulten del càlcul ens dona una població d'entre 12 i 24 individus, prenent com a variable una duració mínima de 150 anys. De totes maneres, totes les dades demogràfiques que poden aportar-nos els estudis realitzats, sempre s'hauran de considerar com aproximatiu.

Les dades obtingudes de la necròpolis de la Mercadera ens ofereixen una informació força interessant i contraposada a la que s'ha trobat en altres jaciments celtibèrics.

Així, d'una població de 12 individus, cinc serien homes per l'atribució dels elements armamentístics, 3 serien dones, pels ornaments atribuïts, i 3 serien els que corresponen al marge indeterminat de població, ja sigui per la manca d'aixovar a la seva tomba o perquè aquest resulta insuficient. Per la població de 24 individus, 10 serien homes, 7 dones i 6 indeterminats.

Tot i aquestes dades, no pot fer-se un càlcul exacte de la població enterrada a la Mercadera, ja que només es pot concloure una aproximació parcial a la realitat de la societat del moment, segurament a un sector determinat, el de més riquesa.

Una tomba excepcional de la necròpolis

celtibèrica de Utero (Soria).

Introducció

A les excavacions realitzades els darrers anys a la necròpolis celtibèrica d'Utero, s'han trobat força materials de superfície, que han adquirit molta importància fins i tot per a ésser publicats. Aquest jaciment fou descobert cap al 1982, en una excavació d'urgència que es realitzà amb motiu de les obres que s'iniciaren per construir la carretera a Valdeavellano de Utero.

Descripció del material

81/40/580: Barra d'adornaments espirals en bronze que conserva només un de cada sis que havia de tenir. El seu estat de conservació és deficient i suposem que la seva destrucció data del moment en el que la peça fou enterrada.

Mesures: L: 190 mm. / A: 10 mm. / E: 3 mm. O del fil de l'espiral: 2 mm. **(fig. 3).**

81/40/581: Placa pectoral de bronze de forma quadrangular, amb decoració de punts en resalt que formen dues línies al voltant de la peça. També podem observar tres bandes d'incisions en forma de dents de serra que recorren perpendicularment la peça, enmarcades per línies rectes paraleles, realitzades amb la mateixa tècnica. A la part inferior trobem tretze perforacions de les quals cauen uns penjolls lligats amb un filferro. A la part posterior no hi ha decoració. I a la part superior, trobem una planxa que havia de fer les funcions de suspensió de la placa.

Mesures:

Placa: L: 103 mm. / A: 86 mm. / E: 1 mm.

Llengüeta: L: 21mm. / A: 20 mm. / E: 1 mm.

Penjolls: L: 45 mm. / O: 5 mm.

Filferro: L: 30 mm. / E: 1 mm. **(fig. 4).**

81/40/582: Placa de cinturó de bronze quadrangular d'un sol garfi, decorada amb una banda que rodeja la peça, realitzada amb la tècnica de granetti, i en la seva part dreta amb una línia trencada realitzada amb la mateixa tècnica. Al centre de la peça trobem un resalt semiesfèric. A la part dreta encara es conserven els punts d'unió inicials de la placa amb la corretja de cuir que formava el cinturó. La placa de bronze col·locada superiorment a aquests punts ens rebelen la restauració de la peça.

Mesures:

Placa: L: 73 mm. / A: 65 mm. / E: 1 mm.

Ganxo: L: 36 mm. / A: 10 mm. / E: 1 mm. **(fig. 4).**

81/40/586: Fíbula anular de plata, probablement barrejada amb altres metalls, amb agulla, resort i reforç de l'anell en ferro. L'anella presenta diferent gruix al llarg de tot el recorregut, essent més ampla a l'encapçalament que en el peu, està actualment fragmentat. A la zona propera al peu porta un filferro de plata encargolat, amb caràcter decoratiu.

El pont està constituït per una làmina molt prima que presenta un eixamplament en el centre de forma circular

i dues prolongacions cap a l'encapçalament i el peu respectivament, de forma triangular rematades amb dos filferros de secció prismàtica, els quals serveixen d'elements d'unió del pont a l'anella-suport de la peça. El pont ha estat decorat en la seva zona central amb un element constituït per una fina làmina de plata de forma semiesfèrica, rodejada per un arc decorat amb un fil molt prim enroscat en espiral en tota la seva extensió. El moll i l'agulla formen part d'una mateixa peça i estan realitzades en ferro (probablement amb una intenció d'aportar-li més solidesa a la peça en la seva funció). Per la pròpia naturalesa del metall no es conserven complets, faltant el final de l'agulla i la ballesta, presentant una forta oxidació.

Mesures: 0 màxim: 44 mm. L(pont): 55 mm. Alt: 18 mm. E(pont): 2 mm.

E(aro): 3mm.

81/40/587: Fragment de cantó apuntat de ceràmica llisa a mà de color negre. Desconeixem el tamany i la forma de l'atuell al no ser possible la seva reconstrucció. L'espessor de la paret és de 7mm. **(fig. 5).**

81/40/588: Fragment de la paret d'un atuell de pasta negra, a mà i base plana, decorada amb incisions paral·leles, verticals i horitzontals. Espessor de la paret de 5 mm. **(fig. 5).**

Paralels

Primerament ens centrarem en la recerca de paralels d'interés als elements de la tomba 29, per provar més tard una aproximació cronològica.

Barres d'ornaments espirals: Aquesta tipologia és molt freqüent en les diverses necròpolis i fins i tot a viles de la II^a Edat del Ferro, de les submesetes Nord i Sud. A la província de Soria aquest tipus de peces estan presents a Osma, la Mercadera i d'altres.

Plaques pectorals amb ornaments: Apareixen en els jaciments de l'Edat del Ferro a la Meseta i també en algunes necròpolis del món ibèric a la costa llewantina. L'exemplar que ens mostra Ucero és molt important, no només per la seva decoració sinó que també hi intervé el seu magnífic estat de conservació. A la necròpolis d'Ucero han aparegut algunes d'aquestes plaques.

Sivelles de cinturó quadrangulars: Aquestes són molt freqüents a les necròpolis de la Meseta, més habituals com element femení que no pas com a masculí. La decoració de les plaques que presenten les sivelles d'Ucero, són característiques de la zona celtibèrica.

Aret de ferro: Cap paralel s'ha pogut trobar. Si més no algunes peces de plata de la necròpolis de la Mercadera estan realitzades en base a la mateixa idea.

Pulseres de bronze: Aquestes peces són freqüents en les necròpolis de la Meseta i de Llevant. Apareixen al mateix jaciment de Ucero i d'Osma. Les peces de plata presenten interés principalment per la seva escassa representació a la Meseta.

Fíbula anular de plata: Es tracta de la peça més important i característica del grup. La seva peculiaritat radica en la seva fractura i la seva decoració. La tècnica de fabricació de la peça és molt acurada. La làmina del pont i l'anella s'han realitzat amb martell, amb senyals fins i tot dels elements que s'han fet servir. Per la morfologia, els paralels més propers els trobem a la necròpolis de la Mercadera. En tots els casos, i aquests de la Mercadera en especial, es pot veure l'ús d'una tècnica similar. També coincideixen els motius decoratius que adornen les peces.

Cronologia

El conjunt d'Ucero obre una finestra cronològica força interessant en l'estudi, no només general del jaciment sinó de cadascuna de les peces que composaven l'apartat anterior, enteses com una bona font d'estudi cronològica.

Barres d'ornaments espirals: Aquests ornaments han rebut diferents datacions, però la més compartida és la que va des del segle VII fins a finals del segle IV a. C.

Plaques pectorals amb penjolls cònics: Són situades en el segle VI a. C.

La placa de cinturó de tipus ibèric: Aquest element presenta una datació una mica dubtosa, però s'ha establert una data comú que anirà des de finals del s. V o inicis del s. IV a. C.

Fíbula anular de plata: També presenta alguns problemes a l'hora de datar-la. Així com Taracena, a la necròpolis de la Mercadera, parla dels voltants del s. IV a. C., altres autors intentaran acostar-la a l'interval que s'obre del s. III a mitjans del s. II a. C.

La resta de materials metàl·lics no ofereix possibilitats de datació. Però més senzill serà fixar una data per a les ceràmiques que van aparèixer associades a la resta de material, tant per les fabricades a mà com les realitzades amb torn de pasta clara.

Els elements que componen un aixovar arrossegueu una cronologia que aniria des del s. VII fins al II a. C. Tenint presents diferents variants cronològiques, ens trobem sense dubte enfront una quantitat d'objectes amb un origen molt remot. El conjunt d'elements d'una datació més fiable es compon de: fíbula, ceràmica dels dos tipus existents i el mateix fermall. Aquests podrien abastir les dades que s'estenen des de finals del s. IV a. C. fins a mitjans del s. III a. C.

La necròpolis celtibèrica de "Fuentelaraña",

Osma (Soria).

Introducció

L'enclau arqueològic de Fuentelaraña, situat al terme municipal d'Osma, forma part d'un conjunt arqueològic en el que podem trobar gran quantitat de jaciments menors, diversitat de restes d'obres viàries i hidràuliques i, fins al moment, dues necròpolis de la II^a Edat de Ferro: una, situada al solar conegut com Portuguú. L'altra, a Fuentelaraña (**fig. 6**).

La primera fou descoberta i excavada per D. R. Morenas de Tejada als anys 1915 i 1916. Els aixovars que es van extreure de les més de 800 tombes foren posteriorment disseminats en diferents col·leccions particulars i també museus, tot i que se sap que el conjunt arqueològic original resta definitivament perdut.

Les condicions en les quals es descobrí aquesta necròpolis foren molt precàries, ja que el jaciment ja havia estat molt malmès per l'acció de l'home en les seves funcions de supervivència. Així, fou necessària una campanya enfront els saquejos que s'havien produït, amb la intenció de rescatar les possibles restes encara existents. Es plantejà doncs una campanya d'urgència, en les quals s'excavaren vuit rases amb longitud i amplada variables. Dues d'aquestes excavacions resultaren molt profitoses, les que estaven situades en els eixos N-S i E-O del nucli més danyat. Les altres no donaren un resultat gaire satisfactori.

El material

Al llarg de totes les unitats d'estudi es constata l'existència d'un únic nivell de terra arenosa de potència variable, recolzat directament sobre la roca base i desprovist de qualsevol tipus d'estructura o evidència

estratigràfica que justifiqués la presència de l'evident escassetat de material arqueològic.

Aquest material es correspon principalment amb abundància d'elements ceràmics i metàl·lics molt fragmentats., mostra d'una molt pobra i decadent indústria lítica.

La resta de material ceràmic apareixia fortament fragmentat i degradat, amb les superfícies molt erosionades per l'efecte sobretot de l'arena com a factor abrassiu.

Els elements metàl·lics es troben, generalment, molt millor conservats. Els elements de ferro mostren una oxidació molt acusada, però el bronze, en canvi, es troba en molt bon estat. La indústria lítica es troba representada per uns pocs fragments de llàmines tallades sobre sílex blanc.

Per aconseguir una millor operativitat, i donat el caràcter alternatiu del jaciment, considerem de forma conjunta tots els materials, agrupant-los per la tipologia i prescindint, per tant, de les referències d'espai.

El material metàl·lic, en la seva majoria fou trobat en prospecció, la resta procedeix d'un únic nivell fètil profundament degradat. Per a considerar-la, dividirem el conjunt en tres apartats: armes, elements d'adornament i varis, establint en primer lloc les consideracions tipològiques i cronològiques que permeten valorar posteriorment el context general.

Dins del primer grup destaca el fragment del pom dobleglobular format per tres llàmines de ferro paraleles i iguals unides per reblats del mateix metall.

En el grup d'elements d'ornaments figuren diferents espiraliformes acceptats com a fíbules. Aquest grup constitueix un grup més ampli amb una peça completa i set fragments, gràcies a les quals podem reconstruir el procés d'elaboració de les mateixes. Responen doncs a un tipus freqüent de jaciments de la Meseta Oriental, però no homogeni des del punt de vista estructural. Mentre algunes continuen l'esquema de Fuentelaraña, altres han estat elaborades prescindint de l'eix rectangular. L'exemplar més representatiu és el que procedeix de Castilfrío de la Sierra.

Una darrera dada permet introduir nous matisos en el tema del ornaments espiraliformes. La seva presència en un àmbit relativament allunyat del focus originari resulta coherent en el marc dels contactes entre els diversos grups culturals de la II^a Edat del Ferro assentats a la Conca del Duero.

Les fíbules en omega constitueixen el tipus cronològicament més avançat de la necròpolis de Fuentelaraña. Compten amb dos exemplars: n° 81 de ferro, amb anella de secció circular i agulla de cap enrollada; i el n°82, de bronze, amb un anell de secció octogonal i agulla de capçalera perforada. El moment d'aparició a la Meseta pot datar-se cap al segle II a. C.

Finalment, dins del grup d'ornaments, cal mencionar la presència d'elements de resort, però sense gaire transcendència per a la cronologia del conjunt.

Entre els objectes que s'han qualificat com utilitaris, destaquen: el fragment d'un ganivet afalcatat de ferro i el d'altre possible ganivet del mateix metall. Alguns elements de suspensió en ferro i bronze també s'inclouen al conjunt..

L'altre grup de materials que ha proporcionat Fuentelaraña es troba constituït per les produccions ceràmiques, elements menys relacionats a les pervivències que les peces metàl·liques, i per tant amb unes bases de cronologia relativa molt més sòlides. Destacar també l'originalitat de la ceràmica ataronjada i pintada realitzada a torn, enfrontada a la minoritària realitzada a mà.

El grup més interessant d'aquest conjunt ceràmic el constitueixen els citats vasos de cantonera reentrant, amb

decoració de puntes de navalla i acanalat. Es tracta de produccions que pertanyen a l'àrea oriental de la Meseta que han servit per definir l'horitzó previ a la celtiberització de la zona.

El caràcter minoritari de les produccions dins el conjunt ceràmic de Fuentelaraña ens obliga a plantejar el desenvolupament i perduració d'aquests tipus, tant per la forma com per les decoracions.

La conservació d'aquestes peces és en alguns casos deficient per l'adherència produïda per l'argila a la superfície de les mateixes, que ha suposat de vegades la pèrdua de la capa externa i la seva decoració.

L'escassetat de restes d'ossos cremats sembla indicar un ambient degeneratiu dins del desenvolupament del ritus funerari indígena, tal i com suggereixen altres necròpolis diferents a l'estudiada.

Cronologia

Pel que fa a la cronologia, ens basarem en els materials, que en el cas d'elements metàl·lics, semblen assenyalar dates molt antigues, properes a l'inici de la II^a Edat del Ferro. Altres, com les espiriformes, poden fins i tot superar el moment. Tot i que és ben cert que les minoritàries ceràmiques elaborades a mà podrien arribar a cronologies antigues, no hem d'oblidar que aquests productes són també pertanyents a ambients tardans. La resta, com són el punyal biglobular, les fíbules i les sivelles d'omega, suggereixen dades més baixes, que estan d'acord amb un grup homogeni ceràmic celtibèric antic. La seva elevada representativitat quantitativa serveix per centrar l'apogeu de la necròpolis en els moments finals del segle II i fonamentalment durant el I a. C., coetània a la de Portuguí.

La necròpolis de Fuentelaraña ha de ser inclosa entre les més tardanes de l'orient de la Meseta. En aquest marc, el jaciment ens mostra un moment molt avançat de l'etapa celtibèrica on encara es mantenen les tradicions indígenes, si més no algunes peces metàl·liques i fonamentalment ceràmiques denuncien ja clares influències romanes.

Conclusió General

La distribució que actualment es té de les necròpolis, amb concentracions i espais, és en bona mesura un reflex de la manca de projectes que suposin una correcta planificació de la *prospecció arqueològica*. Una prospecció intensiva proporcionarà informació sobre els patrons d'assentament i serà la base, contrastada i desenvolupada posteriorment amb excavacions, per a l'estudi d'una línia de treball encara molt incipient, tot i el seu gran interès, com són les relacions dels hàbitats amb les seves corresponents necròpolis.

Es fa també necessari el desenvolupament de noves excavacions, amb una metodologia i cura necessària, deixant de costat l'exclusiva recerca de l'objecte tipològic. És necessari per detectar tant les estructures poc identificables, cas dels túmuls d'adob mal conservats, com el registre dels seus elements interns, ja que de l'anàlisi de la seva posició i de les seves relacions es podran extreure noves conclusions: estratigrafies horitzontals, diferenciacions rituals i socials, etc.

Un dels aspectes en el que encara manca un consens és el corresponent a la periodització del món celtibèric i la terminologia a fer servir al respecte. Si bé sembla existir gairebé una totalitat en la conformitat per a no fer servir termes, com el posthallstàtic, que tant d'èxit tingué en dècades anteriors. Ens trobem en la bibliografia actual enfront dues tendències, explicades a continuació:

Una restrictiva que considera que el celtibèric únicament es pot aplicar al període històric i en tot cas a la presència de ceràmica de tècnica de fabricació ibèrica.

L'acunyació és per a tot el període anterior al terme protoceltibèric, i aplicada a ètnies concretes ha donat lloc a termes nous.

La terminologia generalitzada, i normalment acceptada per a tota la Península de Primera Edat de Ferro i Segona Edat de Ferro, està essent substituïda per una de nova de caràcter cultural: Pre-/Protoibèric, Ibèric Antic, Ibèric de Plenitud, Ibèric Tardà.

La possibilitat d'aplicar aquestes fases i la seva corresponent terminologia al món celtibèric ha de realitzar-se provant d'analitzar els processos històrics existents en el mateix, descartant o no la seva vinculació als existents a l'àrea ibèrica. En aquest procés d'autocrítica s'han d'abandonar els conceptes restrictius de relacionar el celtibèric amb un únic paràmetre cultural, com és la presència de la ceràmica de torn. Prèviament a la seva difusió existeixen clares relacions amb l'àrea ibèrica d'altres elements de cultura material, com es pot veure a la panoplia dels guerrers, o en elements lligats a la manera de vestir, fibules, etc. Els canvis observats en els rituals funeraris i en els patrons d'assentament es configuren en guies imprescindibles per a l'anàlisi necessària del desenvolupament històric.

També haurem de fer referència a les destruccions de les necròpolis que també s'han donat al transcurs de la història. Des d'inicis de segle existeixen contínues referències a les destruccions per accions de les feines agrícoles, fet que es convertirà en una constant donada l'ubicació de gran nombre de necròpolis en terres cultivables.

Encara que en alguns casos ha estat aquesta causa motiu de la seva localització, ens trobem actualment que es dona un desenvolupament dels processos destructius agrícoles enfront la realització de feines més profundes, i d'amplis canvis en la configuració dels camps, a causa dels nous regadius o les concentracions parcel·laries.

A d'altres destruccions, degudes a diferents activitats públiques i privades, s'ha d'incloure que estem assistint a un veritable saqueig de necròpolis amb la feina dels detectors de metalls.

Bibliografia

–VVA Historia de España. Vol I.

Ed. Planeta S.A.; Barcelona 1990

– VVA. Necrópolis Celtibéricas. II Simposio sobre los celtíberos.

Institución Fernando el Católico; Zaragoza 1990

–VVA Geografía de España. Vol 8.

Ed. Océano S.A.; Barcelona 1994

–Padilla Bolivar, A. Atlas de Arqueología

Ed. Jover; Barcelona 1988

Índex

1.....Índex

2.....Introducció

3.....Distribució geogràfica

4.....Necrópolis celtibèrica de La Mercadera (Soria)

5.....	Introducció
8.....	Els aixovars
10.....	Cronologia
13.....	Necròpolis celtibèrica d'Ucero (Soria)
14.....	Introducció
14.....	Descripció del material
17.....	Paralels
18.....	Cronologia
20.....	Necròpolis celtibèrica de "Fuentelaraña", Osma (Soria)
21.....	Introducció
22.....	El material
25.....	Cronologia
26.....	Conclusió general
29.....	Índex de figures
32.....	Bibliografia

Figures 1 (superior) i 2 (inferior).

Figures 3 (superior esquerra), 4 (superior dreta) i 5 (inferior).

Figura 6.

Les necròpolis celtibèriques